

Økonomisk utsyn

Perspektiver

2000 ble et konsolideringsår for norsk økonomi. Veksten i produksjon og sysselsetting ble svært moderat, og høykonjunkturen fra siste halvdel av 1990-tallet ble lagt bak oss. Kostnadsveksten fortsatte, men i et mer moderat tempo enn i de foregående årene, selv om ledigheten var lav og det var betydelig stramhet i deler av arbeidsmarkedet. Til tross for sterk vekst i oljeinntektene var finanspolitikken nøytral, mens pengepolitikken ble lagt om i kontraktiv retning. Overskuddene i stats- og utenriksregnskapene ble rekordhøye. Korrigeret for veksten i energipriser og virkningen av valutakursutviklingen var prisveksten fortsatt moderat, delvis fordi produktivitsveksten i fastlandsøkonomien tok seg opp igjen etter en svak utvikling de siste årene. Det bildet som tegner seg av norsk økonomi ved inngangen til 2001 må derfor sies å være usedvanlig gunstig. Ved egen og ikke minst andres hjelp har norsk økonomi hatt en myk landing etter en relativt turbulent periode.

Fallet i arbeidsledighet fra 5-6 prosent i første halvdel av 1990-tallet til ned mot 3 prosent de siste tre årene, har imidlertid allerede gitt oss fire år med vedvarende sterkere pris- og kostnadsvekst enn hos våre handelspartnere. Målet for dagens pengepolitikk er å bringe kostnadsveksten i Norge ned på linje med kostnadsveksten i disse landene, et mål som ventes nådd i løpet av 2002. Virkningen av et varig høyere kostnadsnivå på omfanget av konkurranseutsatt sektor vil imidlertid neppe være uttømt så raskt; tapet av markedsandeler ventes å bli betydelig i flere år framover. Dagens innretning av penge- og finanspolitikken betyr derfor i praksis en fortsatt reduksjon av konkurranseutsatt sektor, og dermed en økt bruk av oljeinntekter i framtida. Spørsmålet om økt bruk av oljeinntekter i dag er derfor egentlig en debatt om det er riktig å legge opp til ytterligere økt bruk i årene framover.

Det kan trekkes en rekke lærdommer av utviklingen de siste årene. For det første vil selv en dyktig gjennomført stabiliseringspolitikk ha sin pris i form av at den virker og rammer ulikt. Store svingninger i nominelle og reelle renter rammer med nødvendighet skjevt, ikke minst mellom ulike generasjoner. Hensikten med den påtenkte konjunkturavgiften var at den skulle føre til redusert aktivitet, i dette tilfellet i byggebransjen. Skal en drive stabiliseringspolitikk for å motvirke sjokk i økonomien, må virkemiddelbruken nettopp være slik. Politikerne synes imidlertid å rygge tilbake når den virkemiddelbruken de har åpnet for (pengepolitikken) eller selv tatt i bruk (finanspolitikken) faktisk virker etter hensikten. Det må enten innebære et implisitt ønske om at et annet virkemiddel – og dermed andre grupper – heller skal ta støytten, eller at ambisjonene i stabiliseringspolitikk skal reduseres, noe som i praksis kan bety at arbeidsmarkedet, dvs. køen av ledige, blir konjunkturregulatoren.

For det andre synes mange å mene at pengepolitikken de siste årene har overtatt som hovedvirkemidlet i utøvelsen av stabiliseringspolitikk, mens finanspolitikken i praksis har siktet mot å virke nøytralt. En slik beskrivelse tildekker imidlertid det viktige poeng at finanspolitikken også virker gjennom såkalte innebygde stabilisatorer, og at disse kvantitativt i lange perioder har vært viktigere i

stabiliseringen av konjunkturbevegelsene enn eksplisitte finanspolitiske vedtak. Ved utformingen av budsjettpolitikken bør således hensynet til de innebygde stabilisatorer tillegges stor vekt, da de raskt og uten tidkrevende nye vedtak bidrar med stor tyngde i stabiliseringspolitikken. Det er også viktig å være klar over at pengepolitikken kan ha sine klare begrensninger, blant annet kan det være situasjonsbetinget at den store rentedifferansen det nå er mellom Norge og våre handelspartnere ikke har fått større effekt på valutakursen.

For det tredje er betydningen av at Norge er en liten åpen økonomi klargjort nok en gang. Norge er svært utsatt for svingninger i internasjonal økonomi, enten det er markedsvekst, varepriser (som prisen på olje), valutakurser eller renter som endres raskt. Petroleumsressursene har bidratt til at vi nå har høyere inntekter per innbygger enn de fleste andre land i verden, men de har også bidratt til å gjøre norsk økonomi mer ustabil. Det er etablert institusjoner og en politisk kultur for å hankses med slike utfordringer. Disse kan imidlertid bare kompensere for vår sårbarhet, ikke fjerne selve årsaken.

Oljeinntektene kan på den annen side nyttes til å øke vår handlefrihet. Om en kan slutte noe fra de tre tiårene med oljeinntekter, er det kanskje at det er handlefriheten i den økonomiske politikken som i seg selv har vært viktig. Vår evne til å utnytte denne i påkomne tilfeller har gitt oss mulighet til å unngå eller motvirke tilbakeslag, og slik sett oppnå en gunstigere økonomisk utvikling. Den løpende bruken av oljepenger har selvsagt også vært viktig, men kan neppe sies å ha vært avgjørende. Et nærliggende eksempel er hvordan vi reagerte på oljeprisfallet i 1985/86 sammenliknet med hvordan vi reagerte i 1998/99. I realiteten var justeringene som ble ansett som nødvendige siste gang for ingen ting å regne, sammenliknet med hva vi var igjennom for 15 år siden, selv om en også må ta høyde for at utfordringene var langt mer beskjedne. Vi kan imidlertid ikke utelukke mulighetene for at vi påny kommer opp i en krevende situasjon, hvor nettopp det å ha handlefrihet gir oss valgmuligheter og tid til å områ oss.

Når vi nå er nær toppen for oljeutvinningen, blir det desto viktigere å fokusere på hvordan vi skal utvikle vår økonomi videre når veksten ikke kan være oljedrevet. Avkastning på den formuen vi i dag legger til side i form av oljefond mv. vil uansett utgjøre en liten del av vårt samlede inntektsgrunnlag. Et sentralt moment i denne sammenheng er at oljepengene ikke er annerledes enn andre finansielle ressurser. De viktige beslutninger om konsum og investeringer må basere seg på en vurdering av samfunnsmessig nytte og kostnader av ulike tiltak. Riktignok er resultatene av en slik analyse betinget av hvilken profil en vil velge for bruk av oljepenger i økonomien. Beslutningen om å satse på et felt eller annet, må imidlertid tas ut fra hva en mener en kan få igjen for satsingen, og ikke ut fra om oljepengene kan finansiere den. Oljepengene skal gi oss økte konsummuligheter. Da må de ikke benyttes som investeringsbank med avkastningskriterier som avviker fra de krav som normalt stilles til investeringsprosjekter. Kan vi klare å innrette oss slik at produktivitsveksten øker med noen tider hvert år, vil det på sikt bidra til velstandsutviklingen utover det tappingen av et oljefond kan. Den kampen om retten til å disponere deler av oljeformuen som vi nå ser, har ikke nødvendigvis dette siktemålet.